

De Zomer van Aviya

Gila Almagor

De Zomer van Aviya

Gila Almagor
De Zomer van Aviya

Vertaald uit het Hebreeuws door Judith Herzberg

5, 6 en 7 juni 1991, aanvang 20.00 uur
8 juni 1991, aanvang 14.00 uur
De Krakeling

I

Toen, dat jaar in het kindertehuis, is mijn moeder maar één keer op bezoek geweest. Die ene keer weet ik nog zo goed, want het was winter, Chanoeka, en we deden een toneelstuk, en ik was de koning, Antiochus (de Griekse koning).

En moeder kwam echt, dat had ze beloofd, en ze bracht een hele schoenendoos vol snoep mee. En ik weet nog dat ze lachte. Dat was midden in de voorstelling, toen de kroon van mijn hoofd viel en ik schreeuwde 'mijn kroon' tegen dikke Uzi die mijn dienaar speelde.

Het publiek kwam niet meer bij van het lachen en moeder lachte ook. Niet zomaar een glimlachje, ze lachte echt net of ze gezond was en alsof ze die 'problemen' helemaal niet had. Daarna is ze weer ziek geworden. Ze kwam niet meer op bezoek en ze schreef me niet meer, dus toen wist ik dat ze weer ziek was.

In het voorjaar hadden we bomen-plant-dag, we kwamen net terug van het nieuwe dennenbosje. Paula, mijn juf, kwam me zwaaiend met een envelop tegemoet en ze riep: 'Verrassing! Een brief van je moeder!' Ik griste hem mee met mijn modderhanden en rende ervandoor. Ze riep me nog na: 'Kijk uit dat hij niet vuil wordt!'

De brief was moeilijk te lezen, het handschrift was warrig en onduidelijk. De woorden stonden kriskras over de bladzij heen, ik moest ze één voor één bij elkaar zoeken om er zinnen van te maken.

Ze schreef: 'Ik ben weer ziek. Maak je geen zorgen. Ik word wel beter. Ik kom mijn meisje weer opzoeken. We krijgen het fijn met z'n tweeën. Srijf me s.v.p.' Zo schreef ze het: srijf, sr zonder ch. Anders verbeterde ik haar spelfouten altijd, maar dit keer deed ik geen moeite.

Het was een levensteken van mijn moeder.

Tegen de tijd van de grote vakantie dat jaar kondigde Paula, onze juf, aan dat er een groot eindfeest gehouden zou worden van alle klassen samen en dat we een toneelstuk gingen opvoeren voor alle ouders en

gasten. Ze verdeelde de rollen en ik kreeg de hoofdrol, de rol van de zwerver. Wat was ik blij!

Na een van de laatste repetities liep Paula met me mee naar buiten en toen zei ze: 'Ik hoop zo dat je moeder zich goed genoeg voelt om naar je te komen kijken. Die is vast reuze trots als ze je ziet spelen.'

Ik dacht bij mezelf: was dat maar waar, was dat maar waar, maar ik wist dat die kans klein was en dat ik er niet te veel op mocht hopen.

Toen de grote dag was aangebroken stonden ze elkaar allemaal te verdringen bij de poort. Ik bleef maar liever binnen. Dan was het niet zo'n teleurstelling.

Nadat de ouders en de kinderen elkaar hadden begroet gingen ze op de banken zitten wachten op de voorstelling.

Het programma begon met het kinderkoor waar ik ook in meezong en daarna het toneelstuk.

Samen met de andere kinderen van het koor ging ik het podium op, in een korte blauwe gymbroek en een witte blouse, om het openingslied te zingen, en toen zag ik haar, mijn moeder.

Ze kwam hijgend en puffend binnen, ze baande zich een weg tussen de rijen door en ging zitten.

Toen ik mijn moeder zag in het publiek raakte ik zo van streek dat ik de woorden van het lied opeens niet meer wist. Ik deed maar zo'n beetje met mijn mond alsof ik zong, omdat Paula het niet mocht merken, en daarna was het applaus en toen moest ik me vliegensvlug gaan verkleden.

Maar nog voor ik het pak van de zwerver in mijn handen had, zag ik mijn moeder, verdekt opgesteld achter de coulissen.

Ze bukte om me een zoen te geven, maar toen duwde ze me opeens hard van zich af en ze zei: 'Mijn god, je zit onder de luizen! Je hele hoofd zit vol! Wat is dat hier, een concentratiekamp of zo?'

Paula kwam op haar af: 'Stilte graag! Er is een voorstelling op het toneel. Graag absolute stilte!'

Moeder siste een paar zinnen in het Pools. Pijnlijk vond ik dat altijd. 'Ruda wiedzma' [rode heks].

En toen zei ze: 'Jij gaat met mij mee.'

Ze stormde alle kamers door de mijne in, haalde mijn bruine kartonnen koffer van de kast en smiet alle spullen erin.

'Hier kom jij nooit meer terug.' Ik begreep dat ze me meenam uit het tehuis en toen zat ik met een probleem.

Onder mijn matras had ik mijn dierbaarste schat verstopt: mijn bruine envelop en mijn dagboek van dat hele jaar. Ik was bang dat mijn moeder kwaad werd als ze zou ontdekken dat die bruine envelop bij mij was: 'Ah, de bruine envelop!'

Het was een heel gewone envelop maar de foto's van mijn vader zaten erin. Mijn moeder had die altijd bewaard. Maar ze had ze nooit aan mij laten zien. Vorig jaar in de paasvakantie had ik die foto's zomaar onder een stapel lakens gevonden en toen had ik ze gewoon meegenomen. En toen mijn moeder zei: 'Hier kom jij niet meer terug' en nog wat van die dingen die mensen zeggen als ze kwaad zijn, toen zei ik: 'Moeder, wacht even, ik moet een plas doen.'

Ik rende naar mijn kamer, ik graaide de envelop en het dagboek onder de matras vandaan, verstopte mijn schat onder mijn hemdje, wachtte even, en ging terug, al wapperend met mijn handen of ik ze net gewassen had.

II

De weg naar huis zal ik nooit vergeten. We moesten een heel eind lopen naar de bushalte op de grote weg, en er hing een verschrikkelijke stilte tussen ons in. De autobus arriveerde. We stapten in. Aldoor maar zwijgend.

En toen we uitstapten in het dorp hadden we nog steeds geen woord gewisseld.

We kwamen thuis. Het was al avond. Moeder deed het licht aan en ging meteen de badkamer in. Ze kwam terug met een grote teil met zeepwater. Ik moest me vooroverbuigen, en voor ik wist wat er gebeurde rook ik iets smerigs: petroleum.

Ik probeerde mijn hoofd weg te trekken, maar moeder liet me niet los.

En toen zag ik plukken haar in de teil neerkomen. Mijn haar.

Mijn moeder knipt mijn haren af en ik kan me niet verweren.

Even later was de teil al vol met haar. Moeder trok me naar het bad en mompelde: 'Ziezo... Weg met de luis. Mijn kind heeft geen luis... Ik weet maar al te goed wat luis is!'

Ik rekte me uit op mijn tenen om in de spiegel te zien hoeveel mijn moeder eraf had geknipt. Ik schrok me dood, ik was helemaal kaal!

Mijn moeder had zonder pardon alles eraf geknipt. Ik had een gezicht zonder iets eromheen, een lelijk gezichtje.

Ik schreeuwde: 'Waarom heb je dat gedaan? Waarom heb je me kaal gemaakt!'

Moeder zei alleen maar: 'Het groeit wel weer aan, het groeit wel weer, dat komt wel weer goed, heus, dat komt wel in orde, je zult zien dat het weer aangroeit!'

Die ochtend, toen ik wakker werd, stond mijn moeder bij mijn bed en ze zei: 'Hier heb je een hoedje en een paar hoofddoeken. Je kunt elke dag een andere omdoen. Zo zie je er ook leuk uit.'

Er was maar één spiegel in het hele huis, boven de wastafel in de badkamer. En daar had ze haar badjas overheen gehangen.

‘Je hoeft nou niet te kijken,’ zei ze. ‘Je haar groeit wel weer aan en dan zul je nog eens wat zien.’

Ik vond mezelf verschrikkelijk. Ik kwam dagenlang de deur niet uit.

Ik schaamde me om me zo te vertonen, zo lelijk.

Ik was woedend op mijn moeder. Ik kon het haar jarenlang niet vergeven; die hele zomer heb ik zo geleden onder dat kale hoofd.

Moeder was naaister. Ze deed ook wassen en strijken. De burens brachten haar hopen vuile was. Wat er kapot was herstelde ze en ze waste en ze streek. Het meeste strijkgoed deed ze in de keuken. Dan spreidde ze een oude wollen deken over de eettafel, daaroverheen een stuk wit laken met de bruine afdrukken van het strijkijzer erop, dat was mijn moeders strijkplank. Daar stond ze urenlang overheen gebogen te strijken.

En ik, al die dagen dat ik het huis niet uitging, was ik aldoor in de keuken, ik hielp mijn moeder de was opvouwen en sorteren op klanten, de was van de familie Davidson, van Heller, van Schwartz, en van mevrouw Abramson. Die noemde mijn moeder ‘de lady’. Op een dag zei moeder dat ik een pak wasgoed naar mevrouw Abramson moest brengen.

Ze deed me een hoofddoekje om, en terwijl ze me uitliet zei ze: ‘Niet vergeten om “alstublieft” te zeggen, “pardon” en “dank u”. Denk erom. Het is een lady.’

Toen ik bij het huis op de hoek kwam klonk daar pianomuziek. Dat was zo mooi, daar wou ik op af. Ik ging de trap op naar de tweede verdieping. Ik ging vlak bij de deur staan, waar een bordje op hing: ‘Ruth en Maya Abramson’.

Nog voor ik had aangebeld stond de lady al voor me. Ze bekeek me even en fluisterde toen: ‘Sst... niet storen. Leg de was maar daar neer. Het spijt me,’ zei ze, ‘ik kan je moeder nu niet betalen. Een andere keer dan maar. Mijn tas staat in de muziekkamer...’

De muziekkamer! Wie heeft er nou een muziekkamer? dacht ik.

Wat zouden ze daar doen? De muziek hield aan en ik wou blijven luisteren. Dus zei ik zachtjes: ‘Maar moeder heeft wat geld nodig,’ en toen zei ze: ‘Dan zul je even moeten wachten.’

Dat was net wat ik wou: wachten en nog even luisteren.

Toen klopte ze zachtjes aan de deur, verontschuldigde zich en ging naar binnen. Door de spleet gluurde ik naar binnen. Daar zag ik meisjes die net zo oud waren als ik, maar met mooie jurkjes aan, feestjurken, en strikken in hun haar, heel wat anders dan die doek om mijn hoofd.

En toen ik zo naar binnen gluurde, zag ik haar voor het eerst: Maya Abramson. Ze was twintig zowat. Ze was lang en erg slank. Haar gezicht was wit, bijna doorzichtig, ze zag eruit als een exotische vogel. Ze had grote bruine ogen en rossig haar. Ze had iets zwarts aan wat strak om haar lichaam sloot en daarover een lange, zwartglanzende kimono met op de rug een reusachtige, kleurige pauw geborduurd. Mevrouw Abramson stopte me het geld voor moeder in de hand. Ze zei: ‘Ik heb jammer genoeg niet eens een snoepje voor je. Een andere keer dan maar, hè.’

Ik zei: ‘Ik wil nog even blijven, mag dat? Ik zal niet storen.’

En zij zei: ‘Nou goed dan als je stil bent.’

Ze ging weer naar die deur, zei weer ‘pardon’, en ze zei: ‘Maya, het kind van Henia, de wasvrouw, de naaister, mag die even blijven...’

Ik drukte me in een hoekje tegen de muur aan en ik zag hoe die andere kinderen naar me keken en hoe ze over me giehelden samen.

Ik begreep meteen dat dat was vanwege mijn kale kop en ik had wel door de grond willen zinken.

Maya stond vorstelijk op van de piano, ze klapte in haar handen en ze zei: ‘Meisjes, de les is nog niet over! Geen gelach, ik wens aandacht!’

En het lachen verstomde. Toen ging ze weer naar de piano terug en ze zei: ‘Meisjes, kijken jullie eens goed naar het schilderij boven de piano. Ik speel iets en dan moeten jullie één voor één vertellen wat je ziet in dat schilderij.’

Het was een vreemd toverachtig landschap met een hoop rare planten en water, veel water, met varende zwanen, een soort meer, een zwanenmeer.

Maya speelde een prachtige melodie. En daarna moesten alle kinderen één voor één vertellen wat ze in het schilderij zagen. 'Eendjes die in het water drijven,' zeiden ze. En: 'Een eendenfamilie in het water.'

En de kleine Chedwa zei: 'Ten eerste zijn het helemaal geen eenden, het zijn zwanen. En ten tweede is het een hele zwanenfamilie en die vinden het lekker dat ze water en planten hebben en ze gaan aldoor het water in en er weer uit.'

Ik zag aan Maya's gezicht dat ze teleurgesteld was, ze zei: 'Maar kinderen, doet dit schilderij jullie dan helemaal niets? Werken die klanken dan helemaal niet op jullie verbeelding?'

Ze richtte zich naar mij en ze vroeg 'Hoe heet jij?' Ik zei: 'Wie? Ik? Aviya.'

'Nou, Aviva,' zei Maya, 'wat zie jij in het schilderij?'

En ik zei: 'Aviya, niet Aviva! Ik heet Aviya.'

Zei vroeg: 'Wat is dat voor een naam, Aviya?'

En ik zei: 'Zomaar een naam', en zij zei: 'Een hele vreemde naam'.

'Toe dan maar Aviva-Aviya, wat zie jij in het schilderij?'

Met de piano als achtergrondmuziek zei ik dat ik een meer zag met een zwaan en dat die zwaan vroeger een meisje geweest was dat dood wou omdat ze zo ongelukkig was. En ze was in het water gesprongen en Maya zei: 'Ga door, dat is een mooi verhaal.'

'En iemand die niet wou dat het meisje zou sterven, heeft haar gered en in een zwaan omgetoverd, dan kon ze zolang het allemaal zo moeilijk was, in het water blijven. En als het ongeluk weer over zou zijn, dan zou ze weer een mooi en gelukkig meisje worden, dat had hij beloofd.' Maya stond op en ze zei: 'Dat is een mooi verhaal. Goed meisjes, genoeg voor vandaag. Tot de volgende week. En denk eraan dat jullie...' En ze antwoordden in koor: '...een feestjurk aandoen.'

Daarna gingen ze naar haar toe, omhelsden en zoenden haar en met kleine kniebuiginkjes en allemaal plichtplegingen namen ze afscheid van haar.

Ik durfde niet dichterbij te komen. Ik stond vastgeplakt in mijn hoekje. Pas toen ze uit elkaar gingen rende ik naar huis.

Moeder viel tegen me uit: 'Waar zat jij? Ik was zo ongerust!'

Met die hoge griezelige stem, ik schrok ervan en ik stamelde: 'Nee... dat was... het kwam door mevrouw Abramson. Die vroeg me binnen en ik mocht niet meer weg en toen heb ik haar nog even geholpen.' Om haar te kalmeren. Bij het avondeten zeiden we geen woord tegen elkaar. Plotseling, midden onder het eten, vroeg ik: 'Wat is dat voor een naam "Aviya"?''

Moeder keek me aan, ze keek en ze keek en toen zei ze: 'Een mooie naam. De allermooiste. Als je later groot bent begrijp je dat wel.'

En weer dat zwijgen. We aten yoghurt. Zij had hem al op, maar op haar bovenlip zat nog een dun wit yoghurt-snorretje.

Ik haalde dat er met een servetje af en toen moesten we allebei lachen.

De afstand tussen ons was even helemaal verdwenen.

Plotseling hoorde ik mezelf zeggen: 'Ik ben nu al groot, moeder, en ik begrijp het al, ik wil dat je me wat over hem vertelt! Over mijn vader.'

Moeder keek me aan en ze zei niks. Ze keek maar en keek maar en toen zei ze: 'Hij had een mooie stem, hij was mooi. Een mooie man.'

En toen wou ze weglopen. Ik zei: 'Nee, ga nou niet weg, ik wil weten waar hij is. Waar is hij, mijn vader?' En weer keek ze me aan, ze keek en ze keek en toen zei ze: 'Dood. Allang. Nog vóór jij was geboren.'

En weg was ze.

En ik zat daar in mijn eentje met die woorden. 'Dood. Allang. Nog vóór...' Kan dat?... Dat iemand dood gaat nog vóór hij zijn kind geboren ziet worden? Ik geloofde er niets van.

Toen ik zeker wist dat ze sliep die nacht haalde ik de foto's van mijn vader van onder het matras te voorschijn en bekeek ze één voor één

heel precies. Hij was echt mooi en zo jong. Dat was gek om die foto's van mijn vader te zien die ik nooit in het echt gezien had, eerst als kind en later was het een jongen. Van al die foto's die ik op mijn bed had gelegd vond ik één de allerleukste. Daarop stond mijn vader, op zijn twaalfde of dertiende, tegen een donkere kast met houtsnijwerk geleund.

Dat vond ik een prachtige foto en hij had ook iets grappigs. Hij ziet er op die foto uit als een klein mannetje. Die kast, die kast heb ik pas nog gezien, maar waar? Ik weet het zeker. Maar waar en wanneer nou ook weer?

Opeens wist ik het weer. Een paar dagen geleden, toen er nieuwe mensen waren komen wonen in het huis naast Moisje de groenteboer.

Die hadden van die donkere zware meubels, ja, die nieuwe burenhadden precies zo'n kast als op de foto van mijn vader. Zo zeker als wat! Bij de eerste de beste gelegenheid, nam ik me voor, dan kijk ik door het raam hun kamer in om te zien of het echt net zo'n kast is.

Dat schreef ik allemaal op in mijn dagboek.

En die avond schreef ik er ook nog in: 'P.S. Ik geloof dat mijn haar weer begint te groeien. Nou weet ik zeker dat ik niet eeuwig kaal blijf.'

III

De volgende ochtend ging ik met moeder het dorp in boodschappen doen. Ze had knopen en naaigaren nodig voor haar werk en ze zei dat we het dorp ingingen, hoewel we in het dorp woonden. Zo noemden ze dat allemaal. 'Het dorp ingaan.'

De tweeling van Heller speelde die ochtend in de tuin. Toen wij langs ze liepen hielden ze op met spelen en begonnen over mij te giechelen. Ik hoorde ze fluisteren: 'Kaalkop, kaalkop', maar wat ik veel erger vond, dat was het woord 'verzetjesrijdster'. Dat was de scheldnaam voor mijn moeder, want ze had een nummer op haar arm, en iedereen in de buurt wist dat ze verzets-strijdster was geweest.

Ze wisten niet dat ze een echte heldin was. Ze wisten niet hoe ze door de Duitsers gemarteld was.

Ze wisten ook niet dat de Duitsers dat nummer in haar arm hadden gedrukt. Ik wist het omdat mijn tante Alice het mij zelf had verteld. Die wist wat er echt was gebeurd en op straat werd ze de 'verzetjesrijdster' genoemd. Dat had iets heel gemeens, zoiets als 'schuinsmarcheerder', verzetjesrijdster.

Toen we later die ochtend terugkwamen van de boodschappen in het dorp gingen we nog even naar de kruidenierswinkel van Chaim Altman. Daar was het druk en heet, en de grote ventilator die in het midden van het plafond hing, maakte een eentonig geluid, een soort geknars waar moeder gek van werd. Mijn moeder keek, ze keek en keek en toen zei ze: 'Chaim, zou je dat ding niet eens afzetten? Ik krijg er een gat van in mijn kop en het wordt er niks koeler van.'

Ze keken haar onvriendelijk aan alsof ze wilden zeggen: 'O, die krijgt het weer eens op haar heupen.'

En de lady Abramson die was daar ook net, tip-top gekleed. Zo noemde mijn moeder dat altijd: 'tiptop'.

Die keek haar misprijzend aan en zei: 'Henia, wat heb je daar voor last van? Jij als enige?' De hele winkel vond het pijnlijk. Ik probeerde moe-

der mee de winkel uit te trekken en plotseling stond hij voor me, de nieuwe buurman. Ik merkte meteen dat hij anders was dan de anderen. Hij had een mooi grijs pak aan, zoals ze op bruiloften dragen. Op zijn hoofd had hij een grijze hoed en hij had een dun snorretje en een bril met vergulde randen. Toen hij binnenkwam werd het opeens stil in de winkel. Chaim verwelkomde hem plechtig: 'Goedemorgen mijnheer, ik ben direct ter beschikking...'

'Mijnheer' bij de kruidenier van Altman? Meestal zei Chaim tegen de klanten: 'Wat zal het zijn' of 'Wat nog meer?'

'Wus noch', achter zijn rug werd hij 'Wus noch' genoemd, wat in het Jiddisch 'Wat nog meer' betekent. En nou opeens 'Mijnheer'?!

En toen zei Chaim: 'Mag ik jullie even voorstellen, dit is mijnheer Ganz, de nieuwe buurman,' en hij, meneer Ganz, knikte, keek om zich heen en zei: 'Aangenaam,' en toen merkte ik dat hij naar mijn moeder keek.

Hij lette niet op mevrouw Abramson of op Sara, de moeder van de tweeling, hij had voor niemand anders oog dan voor mijn moeder. Hij deed de rand van zijn hoed omhoog en hij zei: 'Madame!' En mijn moeder keek hem aan met een blik die ik niet kende en die ik niet kon thuisbrengen en opeens schoot de gedachte door me heen dat die twee elkaar misschien kenden. Misschien hadden ze elkaar al eens eerder ontmoet. Waarom ik dat dacht, dat weet ik niet.

Ik weet vandaag nog steeds niet waar dat vreemde gevoel vandaan kwam dat moeder en Ganz elkaar van vroeger kenden. Toen we de winkel uit waren vroeg ik: 'Ken je hem?' En moeder zei: 'Hoe kan dat nou? Die zijn nieuw hier.'

Ik zei: 'Hij kent jou wèl, hij keek je zo aan.'

Moeder zei: 'Nou, dan keek hij. Dat is onzin. Allemaal onzin. Hoe haal je het in je hoofd!'

IV

Ganz! Ganz! Meneer Ganz! Het liet me niet meer los, en 's nachts toen mijn moeder sliep, haalde ik de bruine envelop weer te voorschijn, spreidde de foto's voor me uit en bekeek ze nog eens heel goed. Ja hoor, er was iets in de foto's van vader dat leek op Ganz! De snor, het pak, de bril. Zou het kunnen zijn dat meneer Ganz mijn vader was?

Ik dacht opeens: misschien gaan mensen echt niet dood vóóordat hun kinderen geboren zijn. Misschien was er wel een fout gemaakt.

Misschien was mijn vader alleen maar gewond, en hadden ze per vergissing gedacht dat hij dood was, en misschien had hij zich ergens schuilgehouden en was hij nu teruggekomen om mij te zien en mijn moeder. Hij was wel op een beetje een rare manier teruggekomen, met een vrouw en twee kinderen. Maar die kast dan, en dat ze op elkaar leken, en vooral de doordringende manier waarop hij naar moeder gekeken had in de winkel. Tussen al die mensen had hij háár met zijn blikken doorboord.

Ik begon Ganz te achtervolgen. Ik verloor hem geen moment uit het oog.

Ging hij zijn huis uit - ik erachteraan. Ging hij naar het arbeidsbureau - ik erachteraan. Op een dag zag ik hem 's ochtends vroeg zijn huis uit gaan. Hij zag er mooi uit, 'opgedoft' zoals moeder het noemde, 'altijd opgedoft'.

Stiekem ging ik achter hem aan. Ik deed mijn best dat hij het niet zou merken. In het centrum, bij de kiosk naast de ingang van het park bleef hij staan, dronk een glaasje spuitwater, veegde zijn mond af, betaalde en liep door. Hij liep het park door en ik achter hem aan. We waren al bij het grafmonument van de Baron dat helemaal aan het andere eind van het dorp stond, toen hij plotseling met een ruk inhield, zich op zijn hielen omdraaide en tegenover me stond.

Ik voelde dat ik bloosde. Ik begon te stotteren: 'Bent u? Bent u misschien toevallig?...'

Hij keek me aan en zei: 'Wat wil je toch van mij? Je zit de hele tijd achter me aan. Maak dat je thuis komt. Je moeder weet niet waar je uithangt!'

Ik bekeek hem eens goed. Ik kon geen woord uitbrengen, maar ik zag opeens dat hij gemene ogen had. Hij had een harde blik. Opeens werd ik bang voor hem. Ik was bang dat hij tegen me zou gaan schreeuwen. Ik keerde me om en begon te rennen, terug naar huis. Ik was bang dat hij zo kwaad op me was dat hij achter me aan zat. Ik keek niet één keer om maar rende in één ruk naar huis terug. Moeder was er niet. Ik waste mijn gezicht met koud water en daar kalmeerde ik van.

Die nacht schreef ik in mijn dagboek: 'Ganz en ik hebben elkaar vandaag van vlakbij gezien. We waren ver van huis, hij van zijn huis en ik van het mijne. Als Ganz mijn vader was dan had hij me in zijn armen genomen en dan had hij gezegd: "Mijn kleine meisje, op dit moment heb ik gewacht", maar hij was vreemd en koud en helemaal niet aardig. En of hij mijn moeder nou wel of niet ergens van kent, dat maakt nu niets meer uit. Achteraf vind ik het stom om al die dingen over hem te denken. Want van dichtbij was hij lang niet zo mooi als mijn vader...'

V

Zomaar op een gewone donderdag om een uur of vijf bracht ik de was rond in de buurt. Op de terugweg zag ik dat de meisjes van onze straat allemaal feestjurken aan hadden. Het was een doordeweekse dag en er was niets te vieren. Toen ze in het trapportaal van Maya's huis verdwenen, begreep ik dat ze naar haar op weg waren geweest. Er was piano-muziek. Ik weet niet waar ik het lef vandaan haalde, maar ik ging de trap naar de tweede verdieping op en belde aan. Ik belde nog een keer. Maya deed de deur open in haar mooie exotische peignoir en ze vroeg: 'Kom je de was brengen?' Ik zei: 'Nee, ik wil ook...'

Ze nam me op van mijn voeten tot aan mijn kale hoofd en ze zei: 'Zó? Ga maar naar je moeder om te zeggen dat ze je iets moois moet aantrekken. Je ziet toch wat de meisjes aan hebben als ze bij me komen? Iets feestelijks.'

De deur werd voor mijn neus dichtgetrokken. Ik ging op een holletje naar huis en riep: 'Doe me gauw iets moois aan, moeder.'

Maar die zei: 'Wat hebben we nou? Wat is het dan voor feest vandaag?' En ik zei: 'Gauw, het is voor het dansen bij Maya.'

Mijn moeder snapte niet waar het om ging en ze zei: 'Wat je aan hebt is toch mooi, het is schoon. Zeg maar tegen d'r dat het schoon is.'

Ik ging die trap weer op naar de tweede verdieping, ik belde weer aan, en nog een keer. Ze deed weer open en ze zei: 'Heb je niet begrepen wat ik gezegd heb? Ga je verkleden. Zo kom je er niet in.'

Ik zei: 'Maar mijn moeder zegt dat het schoon is.'

De deur werd weer dichtgeslagen. Ik was woedend en diep beledigd.

Ik ging weer naar mijn moeder terug en ik riep: 'Ze laat me er niet in!'

Als je geen mooie kleren aan hebt laat ze je er niet in.'

'Geen mooie kleren, wie denkt ze wel dat ze is? Die prinses, de koningin van Engeland soms?'

'Nee moeder, ze laat me er niet in, snap je dat niet?' en moeder zei: 'Het is mooi genoeg. En het is schoon. Dat is de hoofdzaak. Zeg maar tegen

haar dat het schoon is.'

Ik zei: 'Ze laat me er niet in, snap je dat niet, ze vindt die kale kop afschuwelijk.'

Ik was even vergeten dat het verboden was om een stem op te zetten tegen moeder.

Ze begon te razen en te tieren: 'Dat is mooi wat je aan hebt, ga er maar heen en zeg maar tegen d'r dat het heel wat mooier is dan dat smoel van haar.'

Dat was weer die hoge griezelige stem, ik schrok ervan.

Ik rende het huis uit, ging de trap naar die tweede verdieping weer op, en belde héél lang aan. Ik hield aan tot Maya naar buiten kwam.

'Ik geef les,' zei ze. 'Je stoort me, onbeschoft kind dat je bent! Je komt er hier niet in! Maak dat je weg komt!'

Intussen kwamen de meisjes om haar heen staan, ze keken lacherig en pesterig naar me. Ik vocht tegen mijn tranen en de deur werd voor mijn neus dichtgeslagen.

En toen begon ik te schoppen. Ik schopte met alle macht tegen de deur. Ik schopte en ik schopte, maar ze kwam niet naar me toe. Ik wou dat ze naar me toe kwam, ik wou het met haar uitvechten, open uitvechten.

Ik rende de trap af en ging voor het huis staan, onder het balkon.

Ik schreeuwde zo hard als ik kon: 'Maya, kom naar buiten!! Maya Abramson, kom naar buiten!! Ik moet wat tegen je zeggen, prinses!'

Ze verscheen op het balkon en ze riep: 'Hou op met dat idiote geschreeuw. Ik bel de politie. De hele buurt heeft er last van.'

Ik riep terug: 'Je bent een hoer, Maya! Ik wou dat je dood was, Maya Abramson! Je bent de koningin van Engeland niet! Je bent een vuile hoer!'

Maya verdween en even later kwam ze terug met een emmer water, die ze over mij heen gooide.

Ik was doorweekt. Het was zo onverwacht en zo vernederend. De meisjes om haar heen bouwden me uit en klaptten in hun handen. Ze gooiden

zelfs naar me met kluiten aarde uit de bloembakken op de balustrade. Ik bukte me om de kluiten te ontduiken en intussen raapte ik een groot stuk tufsteen van de grond en dat gooide ik naar boven. Er klonk een vreselijke kreet: 'Bloed! Bloed! Ze bloedt! Maya bloedt uit haar ogen!'

Ik ging ervandoor, zo hard als mijn benen mij konden dragen, en vluchtte een tuin in waar ik me verstopte achter een dikke bougainville-struik. De hele buurt liep uit. Even later arriveerde er een ziekenauto waar twee mannen met een brancard uit sprongen. Ze kwamen terug met Maya op die brancard.

Mosje de groenteman reed met ze mee. De ziekenauto zette de sirene aan en die bleef loeien tot hij verdwenen was. De burens bleven nog een hele tijd daar staan. Daarna gingen ze naar ons huisje en begonnen uit alle macht te schreeuwen: 'Verzetjesrijdster. Gekkin! Maak dat je wegkomt met dat misdadige kind van je! Die hoort achter slot en grendel.' Ik was als de dood dat ze me zouden ontdekken. Dat ze me echt in zo'n opvoedingsgesticht op zouden sluiten.

Pas 's avonds toen de burens allemaal weer in hun huizen waren verdwenen kwam mijn moeder naar buiten om me te zoeken.

Ik hoorde haar roepen: 'Aviya, Aviya, waar zit je, Aviya? Kom naar huis, Aviya!'

De kinderen van de burens bouwden haar na, uit de open ramen en van de balkons.

'Aviya, waar ben je, Aviya? Verzetjesrijdster!' riepen ze. 'Idiote gekkin, neem je kleine crimineeltje mee, wij hebben jullie hier niet nodig! Maken jullie dat je wegkomt!'

Ik ging naar huis. Nog vóór ik mijn kamertje in kon sluipen stond mijn moeder al voor me. Ze zei geen woord. Ze keek me alleen maar aan, ze keek en ze keek, en toen gaf ze me een oorveeg.

Dat was de eerste keer dat mijn moeder me sloeg. Voordat ik mijn kamer in ging zei ze: 'Haar ogen. Ze is blind aan beide ogen. Dat hadden we net nodig! Haar ogen! We moeten bidden dat ze weer zien kan.'

Ik bad die hele nacht, ik bleef maar bidden en smeken tot God, en tot mijn vader, dat ze me zouden helpen.

Ik weet nog dat ik die hele nacht in een vreemde houding doorbracht, met het gewicht van mijn hele lichaam op mijn hielen en die drukten weer op mijn voetzolen. Het deed erg pijn en het werd steeds erger. Maar ik bleef zo liggen en veranderde niet van houding.

Ik spreidde de foto's van mijn vader voor me uit, ik bad en ik zei:

'Vader, maak dat ze weer zien kan! Ik heb nog nooit iets van je gevraagd! Nog nooit! Nu smee ik je, maak dat ze weer zien kan!'

Ik zwoer dat ik die pijnlijke houding niet op zou geven en dat ik vol zou houden tot het ochtend was, dat het maar pijn zou doen, dat hij maar zien zou dat ik berouw had en mezelf strafte.

Die ochtend vond mijn moeder mij nog steeds in diezelfde houding.

Ik was helemaal verstijfd, mijn benen waren blauw en gezwollen, en de foto's van vader lagen over het bed heen. Ik was bang dat ze kwaad zou worden als ze ontdekte dat de foto's bij mij waren, maar ze deed ze weer samen terug in de bruine envelop en die stopte ze onder mijn kussen.

Toen tilde ze mijn benen op het bed en begon ze mijn voeten te masseren. Ik vond het vreemd en ongewoon om zo door haar te worden aangeraakt. Wanneer had ik haar handen voor het laatst zo gevoeld?

Ze masseerde mijn benen een hele tijd en toen nam ze me in haar armen alsof ik een baby was. Zo droeg ze me naar het bad, ze waste me en bracht me weer naar bed. En intussen bleef ze me aldoor maar masseren. Zwijgend legde ze warme en koude compressen op mijn voeten.

Ik zag opeens dat haar gezicht bedekt was met tranen. Haar hoofd was over mijn benen gebogen, ze bracht haar lippen naar mijn voetzolen en zoende ze. En ik streelde haar over haar hoofd. Mijn moeder! Wat hield ik die ochtend, op dat moment, veel van haar!

VI

De volgende ochtend plukte ik een paar takken van de paarse bougainville en een paar takken van de gele acacia die in volle bloei stond en ging op weg naar het ziekenhuis om Maya te bezoeken.

Bij de ingang van de afdeling oogziekten werd ik tegengehouden door een verpleegster met een streng gezicht: 'Waar moet dat heen, meisje, wat zoek jij hier?'

Ik zei dat ik Maya zocht, Maya Abramson, die geopereerd wordt aan haar ogen.

'Wordt die aan haar ogen geopereerd?' zei ze. 'Zo, wordt die aan haar ogen geopereerd? Dit is een ziekenhuis. Kom maar terug als het bezoeken is, met een groot mens erbij.'

Ik vroeg of ze de bloemen aan Maya kon geven. Toen ze vroeg van wie, zei ik het niet.

En zo ging ik er elke ochtend heen met een verse bos bloemen die ik aan een van de verpleegsters gaf en dan verdween ik weer.

Op een ochtend kwam er een zuster naar me toe die me intussen al kende en die zei: 'Kom maar, meisje. Ik laat je er wel heel even in. Ze is gisteren geopereerd. Het komt wel weer goed met haar.'

Maya lag aan het eind van de gang. Ze lag in een bed bij het raam.

Toen ik binnenkwam leunde ze half-zittend half-liggend op een groot kussen. Haar ogen zaten in een verband en mijn bloemen stonden rondom haar heen.

De verpleegster ging naar haar toe en zei: 'Er is hier iemand die je op komt zoeken.' Maya strekte haar hand naar me uit, ze betastte de mijne en ze zei: 'Dank je wel, lieverd, wat heerlijk dat je er bent!'

Daarna streek ze met haar hand over mijn hoofd, verstijfde even en vroeg: 'Wie is dat?'

Ik fluisterde: 'Ik ben het, Aviya.'

Ze zei niets maar trok haar hand terug.

Omdat ze me toch niet zag liet ik mijn tranen de vrije loop, en toen

haar hand nat werd van mijn tranen, zei ze: 'Nee, nee, huil maar niet. Toe, alsjeblieft.'

Bij het afscheid zei ze: 'Kom je nog eens terug?'

Ik zei: 'Elke dag, tot je hieruit komt.'

En zo ging ik elke ochtend naar Maya in het ziekenhuis. Er was niemand in de hele buurt die ervan wist. Mijn moeder niet en Maya's moeder ook niet. Het was ons geheim, van mij en van Maya. De was bracht ik 's middags rond.

Op een dag moest ik de was bij de familie Davidson gaan brengen. Tegenover hun huis waren alle kinderen van de buurt samen aan het spelen. De sproeiauto van de gemeente kwam er net aan en die begon lekker fris water om zich heen te spuiten.

Een reuze pret. En ik liep met mijn was tussen de vrolijke drukte door. Eerst keken ze alleen maar en ze zeiden niks. Toen kwam de tweeling op me af. Mira trok aan mijn hoofddoek, en die viel op de grond. Ze ging met haar hand over mijn stoppelige hoofd en ze zei plagerig: 'Kale neet!' en toen kwam haar zusje en die deed precies hetzelfde en ze zei: 'Die is van de trap gevallen,' alsof mijn hoofd een watermeloen was die je in je hand kon nemen.

Voor ik het wist stonden ze met z'n allen om me heen, Zwika en Pini, de tweeling en Nava en Moisje. Allemaal. Zij waren met z'n allen en ik stond daar alleen met mijn was. Ze begonnen me te duwen en ze zaten aldoor met hun handen aan mijn korte haartjes. Ik probeerde de was nog te redden maar door al dat geduw viel de hele stapel uit elkaar. En toen begonnen ze erop te trappelen, en heel hard te roepen: 'Rare! Rare! Ga naar je halve gare! Roep je moeder dan, dat is toch zo'n heldin? Kan ze je komen redden! Toe dan, roep dan! Rare, rare, roep je halve gare!'

Ik kon dat niet over mijn kant laten gaan, ik moest iets doen.

Ik pakte Mira aan d'r haren en begon haar heen en weer te schudden, ik schudde alsof ze een lappenpop was.

Ze schreeuwde: 'Laat los! Laat los! Au! Au!'

Maar ik liet niet los.

Pini en Zwika riepen: 'Blijf van d'r af, kreng dat je bent! Blijf af, zie je niet dat je d'r pijn doet? Straks steek je d'r nog d'r ogen uit, net als bij Maya!'

Maar ik liet niet los. Ik duwde haar hoofd in het natte zand. En toen zag ik haar gezicht dat onder de modder zat. Griezelig. Ik liet los.

De kinderen waren verbijsterd. Ik was zelf ook verbijsterd. Ik had nog nooit iemand zo hard geslagen, zo meedogenloos. Ze stonden in een kring om me heen, niemand durfde een stap te verzetten. Ik raapte de was bij mekaar. Het liefst had ik gehuild, ik was zo woedend en zo beledigd, maar ik kneep mijn lippen op elkaar en rende naar huis.

Moeder zei: 'Wat is er gebeurd? Hebben ze je geslagen?'

'Nee,' zei ik. 'Ik ben ergens over gestruikeld.'

Mijn moeder keek naar me of ze alles begreep. Ze nam de was van me over, spoelde hem uit onder de kraan en die avond gingen we samen naar buiten om hem op te hangen. Dan kon hij toch nog op tijd schoon en gestreken worden terugbezorgd.

VII

Een paar dagen daarna zei mijn moeder: 'Volgende week heb je voorjaardag. Dan word je tien.' Ik vond dat grappig, zoals ze 'voorjaardag' zei, en ik vroeg: 'Wàt heb ik volgende week?'

En toen zei ze het nog eens een keer net zo. 'Voorjaardag. Je bent al tien jaar. Dat gaan we vieren. Ze komen allemaal, dat zul je zien.'

En ja hoor, mijn moeder nodigde iedereen uit. Geen enkel kind sloeg ze over! En ze zeiden allemaal: 'Ja, ja, zeker, heel graag.'

Op de afgesproken dag ruimden we de zitkamer uit en we zetten er de eettafel in het midden neer. Mijn moeder legde er een wit tafelkleed op en daaroverheen strooide ze groene bladeren die ze buiten van de boom geplukt had. Het zag er prachtig uit, net of het kleed groen geborduurd was.

En midden op de tafel zette ze een verjaardagstaart, met slagroom en prachtig versierd. Op de schoteltjes deden we snoep. Ik kreeg van moeder een witte jurk aan die ze speciaal voor de gelegenheid genaaid had van een oude zomerjurk van haarzelf. Ze deed een lint om mijn hoofd, ze deed rode lippenstift op en toen wachtten we. We zaten in onze kamer en we wachtten.

De gasten waren om vier uur uitgenodigd. Het was al bijna vijf uur toen mijn moeder Poolse zinnnetjes begon te spuien: 'Jesna choléra, swienstwo takie swienstwo!'

Ik verstopte mezelf onder een kussen.

Moeder zei: 'Verkreukel je nieuwe jurk niet. Ze komen wel. Je zult het zien.'

En toen tilde ze die hele volgeladen tafel op en zette hem buiten neer. Ik begreep niet waar ze zo'n kracht vandaan haalde. Er was niet één bordje verschoven. Ze zette de tafel bij het hekje, en ging ernaast staan, paraat, met haar armen over elkaar. Ze wachtte. De tweelingen verschenen het eerst. Zomaar opeens. Ze stonden net als twee apen in een hok tegen het hek geleund met die eeuwige druipneuzen van ze. Niezende

viezerds! 'Het snottebellenstel' werden ze genoemd. Moeder zag ze en ze zei: 'Kom, meisjes, kom maar binnen. De voorjaardag is binnen, niet buiten.'

Ze kwamen het hek in. Moeder zei: 'Zeg maar "welgefeliciteerd, Aviya", want het is haar voorjaardag.'

Daarna kwamen Pini en Zwika, de wildste twee van de straat, die kregen ook een stoel van mijn moeder. Juist op dat moment kwam Chaim Altman langs met zijn vrouw en zijn twee baby's. Die wilden net een middagwandelingetje door het dorp gaan maken.

Moeder ging op ze af en zei: 'Komen jullie heel even binnen, het is de voorjaardag van Aviya,' dus die gingen ook zitten. Toen waren we dus met vijf kinderen, twee baby's en drie grote mensen, de tafel zag er al niet meer zo zielig uit, en moeder lachte, zomaar, zonder reden.

Ze moest overal om lachen, alle onzin die die baby's uitkraamden vond ze grappig en Chaim keek zijn vrouw vol verbazing aan alsof hij wou vragen: 'Wat vindt ze daar nou zo grappig aan?'

En toen begon mijn moeder met haar honneponnetjes-gedoe. 'Wat een honneponnetje, wat een snoezepoesje ben jij,' en mevrouw Altman zei: 'Het is geen meisje, juffrouw Henia, het is een jongetje.'

Toen kreeg mijn moeder de geniale inval dat ik moest worden opgetild. Wat een idioot idee, om een kind van tien omhoog te tillen! Of ik een peuter was! Maar ze kreeg Altman en zijn vrouw zover dat ze me samen tien keer in de lucht tilden, en één keer extra voor het volgend jaar.

Elf keer. Vanuit mijn stoel op die hoogte zag ik net dat de tweelingen hun zakken volpropten met snoep, en dat Pini en Zwika stukken taart in een servetje pakten. En weg waren ze.

Die avond schreef ik in mijn dagboek: 'Vandaag ben ik tien geworden. Ik heb mijn verjaardag gevierd. Ik wil geen verjaardag meer. Nooit meer! Het is zielig voor moeder.'

De volgende ochtend pakte ik wat snoep in een servetje, ik deed er een paar stukken verjaarskaart bij en ik ging op weg naar het ziekenhuis, naar Maya.

Ze wachtte me op in de gang, in een rolstoel, haar ogen zaten nog in verband.

Ik reed Maya de hele gang door en de verpleegsters lachten naar me. Daarna gingen we wat naar buiten op het grote plein voor het ziekenhuis.

Maya vroeg waar we waren. We waren toen net bij de lege vijvers waar vroeger vis in had gezeten. Het was erg heet, de planten waren verlept en het grasveld was geel en verdord, maar ik zei: 'Jammer dat je niets zien kan Maya. We staan bij een reusachtige vijver met stromend water, massa's water, en om de vijver heen staat het vol met groene planten, en er drijven witte zwanen op. Nee, het is geen vijver, het is een meer, een prachtig zwanenmeer.'

Maya zei: 'Aviya, je bent bepaald geen doorsneekind.'

Ik begreep niet wat ze bedoelde en ik vroeg: 'Wat is dat? Wat is dat voor een kind, een doorsneekind?'

En toen zei ze: 'Je bent een goed kind, Aviya.'

Ik was dolgelukkig en ik bracht Maya naar haar kamer terug. De weg naar huis deed ik in draf. Ik voelde me zweven. Ik schreef in mijn dagboek: 'Wat was dat een heerlijke dag vandaag. Dat leg ik een andere keer nog wel uit.'

VIII

Geluk duurt kort. De volgende ochtend stond mevrouw Abramson voor de deur van ons huisje en sprak ons toe: 'Waar haalt ze de brutaliteit vandaan om iemand in het ziekenhuis te storen! Heeft ze nog niet genoeg aangericht? Moet ze ook de behandeling nog tegenwerken? Het moet uit zijn met dat bezoek!' Wat heeft haar Maya met zo'n kind als ik van doen? 'Dus dat staat vast: met die visites in het ziekenhuis is het uit!!'

Ze sloeg de deur van ons huis achter zich dicht.

Mijn moeder was verbouwereerd. Ik probeerde haar te vertellen hoe ik Maya in het ziekenhuis was gaan opzoeken. Over de vriendschap die tussen ons ontstaan was. Mijn moeder hoorde me zwijgend aan en toen zei ze: 'Wat is het benauwd hier. Om te stikken!'

Ze zette de deur wijd open: 'Als die hitte maar eens ophield. Krankzinnige zomer.'

Een paar dagen later hoorden we van de balkons en uit de open ramen om ons heen geroep: 'Maya is thuis, Maya is naar huis gekomen!'

En ja hoor, Maya was er weer. Al gauw mocht het verband van haar ogen en toen kon ze weer zien.

Mevrouw Abramson vierde dat heuglijke feit met een groot feest in de kelder van het flatgebouw waar ze woonden. Een groot bal.

Het eerste bal van onze straat. Alle burens waren uitgenodigd, behalve wij natuurlijk.

Moeder zei: 'Dat is begrijpelijk,' het was vanzelfsprekend.

Op de avond van het bal zaten wij in de huiskamer te luisteren naar de muziek die uit die kelder schalde.

Mijn moeder zei: 'Dat is een wals.'

'Wat is een wals?' vroeg ik.

'Dat is een hele mooie dans,' zei ze. '...wat kon die walsen, jouw vader... Als hij danste gingen ze allemaal opzij om plaats te maken, niemand danste er meer, ze keken alleen maar naar hem.'

Ik zei: 'Jammer dat mevrouw Abramson jou niet heeft uitgenodigd. Dan had je ze eens kunnen laten zien wat walsen is.'

Moeder zei: 'Nee, ik niet - hij had het ze laten zien... Voor walsen heb je een goede partner nodig. Zonder hem kan ik niet dansen zoals we deden.'

Ik vroeg: 'Hoe gaat dat, walsen?'

Moeder stond op en deed me de passen voor: één twee drie, één twee drie, één twee drie... en ze begon te dansen.

Ze was mooi en licht. Plotseling pakte ze me en sleepte me mee in de dans, alsof we een verliefd stelletje waren.

Ze hield in en ze zei: 'Je ogen. Precies dezelfde als hij had. Grote donkere ogen.'

Dat was voor het eerst dat ze zei dat ik iets had dat op hem leek, dat aan hem deed denken.

Nu wist ik het - dat mijn ogen net zo waren als die van mijn vader, niet zoals die van haar. Ze lachte naar me, hield me dicht tegen zich aan en we dansten verder, ik keek naar haar, hoe mooi ze was, en ik dacht: moeder, mijn mooie moeder, ze heeft niemand om mee te dansen, niemand die naar haar kijkt en ziet hoe mooi ze is.

Ik was al moe aan het worden en mijn hoofd tolde van al dat rondwalsen, maar moeder liet me niet rusten. Ze hield me stevig vast en danste en danste, ze tilde me in de lucht, dat vond ik eng. Tenslotte zei ik: 'Toe, moeder, toe, ik kan niet meer.'

Ik zeeg helemaal buiten adem neer op een stoel, terwijl zij maar door bleef dansen, zelfs toen de muziek al was opgehouden en het stil was geworden.

'Hou op moeder, ze walsen al niet meer! Het is stil! Toe, moeder, er wordt niet meer gewalst!'

Net of ze had gedroomd en wakker werd, zei ze: 'Dat had ik niet gemerkt.' Het had iets onheilspellends, dat moment.

Ik zei: 'Moeder, ga maar slapen, je bent moe.'

Maar zij zei: 'Zo meteen gaan ze door en dan gaan we weer dansen.'
 Ik zei nog eens: 'Je bent moe, je moet gaan slapen.'
 Moeder zei: 'Ga jij maar. Ik kan niet slapen. Nog heel even...'
 Toen ik haar goeienacht kwam zeggen zei ze: 'Zie je wel, wij hebben ook een leuke avond gehad, hè? Zij vieren feest en wij ook. Als iedereen maar plezier heeft en iedereen tevreden is.'
 De volgende ochtend bij de kruidenier kregen we het fijne nog te horen over het grote feest. Mevrouw Abramson had blijkbaar aangekondigd dat in die kelder van het bal een dansschool zou worden geopend, de eerste van het dorp - 'Dansstudio Maya Abramson'.
 Mevrouw Abramson bracht daarna nooit meer de vuile was naar mijn moeder en ik ging nooit meer die trap op naar de tweede verdieping.
 Als ik langs hun balkon moest keek ik altijd de andere kant op, om Maya te ontlopen. Maar op een dag zag ik haar tegen de balustrade aan staan. Ze stond daar een hele tijd in haar eentje. Eerst gluurde ik een beetje naar haar, maar toen ging ik tegenover hun balkon staan, beneden, precies op de plek waar ik de steen had gegooid.
 Ik stond daar naar haar te kijken, en zij keek naar mij, en onze blikken kruisten elkaar. Ze wuifde me heel even gedag en ze glimlachte zelfs heel stiekem even. Of misschien lachtte ze helemaal niet en wuifde ze ook niet en verbeeldde ik het me maar?

IX

Een paar dagen voor het eind van de grote vakantie zag ik een grote vrachtauto die voor het huis van de familie Ganz geparkeerd stond. 'Ze gaan weg,' zeiden de burens.
 'Ze zijn er net en nou gaan ze alweer. Ze zeiden dat ze naar Australië gingen emigreren.'
 Ze gingen met z'n allen in de bak van de auto zitten en toen zag meneer Ganz mij en ik geloof dat hij op dat moment besloot om eraf te springen en afscheid van mijn moeder te gaan nemen.
 Hij zei tegen zijn vrouw: 'O, ik bedenk opeens, ik heb nog een kleine schuld bij juffrouw Henia.'
 En zijn vrouw zei: 'Nou, geef het dan aan haar dochter, daar heb je d'r.'
 En Ganz zei: 'Ik ben zo terug.' Hij stak vlug over naar ons huis en toen ik daar aankwam, stond hij dicht bij haar met haar hand in de zijne. Toen hij mij zag liet hij haar hand los en zei tegen mij: 'Zorg goed voor je moeder, meisje, het is een geweldige vrouw,' en vertrok.
 Ik zag hem nog bij het raam van hun lege huis om zich heen staan kijken en toen klom hij op de vrachtauto. Hij gaf de chauffeur een teken dat hij kon starten. Ze verdwenen in een reusachtige stofwolk en iemand zei: 'Wat die een stof doen opwaaien. De weg hier moet nodig worden verhard.'
 Die avond aten we watermeloen, moeder en ik. We zaten lekker de pitjes te kraken die nog op het bord lagen en toen zei moeder opeens: 'Wat was dat aardig dat hij nog afscheid kwam nemen. Zo beleefd! Jammer dat ze hier niet konden aarden. Daar heb je meer tijd en veel geduld voor nodig. Een heleboel geduld.'
 Ik vroeg waar dat was, Australië, en ze zei: 'Australië? Heel ver weg. Australië, dat is heel erg ver weg.'
 Daarna zei ik: 'Moeder, geloof je niet dat ik moet worden ingeschreven? De vakantie is voorbij.'
 Moeder zei: 'Inschrijven? Hoezo inschrijven?'

‘Voor het tehuis,’ zei ik.

‘Hoezo, wil je niet bij mij zijn?’ vroeg ze. Ik kon mijn oren niet geloven.

‘Mag ik dat dan?’ vroeg ik.

‘Dat mag je, dat mag je. Als je de hele zomer hier kon zijn, dan kan je alles! Ik wil niet dat je hier weggaat. Jij hoort hier thuis, bij mij.’ Ik wist niet wat ik hoorde.

Mijn moeder woonde al vijf jaar hier in dit huis en ik ver weg, in het tehuis. Vanaf de eerste klas. Vijf jaar! Zou dat van nu af anders worden? Zou het tehuis nu eens en voor al verleden tijd zijn?

Ja hoor, moeder gaf me op voor de school in het dorp, en ze kocht een hele echte schooltas voor me, een die een kapitaal kostte.

‘Deze is goed. Daar kan je jaren mee doen. Daar kom je de hele schooltijd mee door.’

De eerste dagen van het schooljaar had ik het naar mijn zin. Ik kreeg nieuwe vrienden. De eerste dag stelde de juffrouw me voor aan de klas, en er was niemand die lachte.

‘Kinderen,’ zei ze, ‘dit is Aviya. Ze is een nieuwe leerling en ik hoop dat jullie haar helpen wennen hier.’

Het belangrijkste was dat mijn haar er weer beter uitzag en dat ik dat malle hoedje niet meer op behoefde... Alles ging goed en moeder deed haar best om me op mijn gemak te stellen. Naast ons huisje, of liever onze noodwoning, legde ik een plantenbedje aan waar ik tomaten in plantte. Ik zaaide ook radijsjes en sjalotten. Mijn moeder vond dat geweldig, een reuzegoed idee en ze zei dat we veel geld zouden besparen op groente.

Ik had nog plannen om de tuin groter te maken, maar bij die plannen bleef het.

X

Toen het herfst werd merkte ik dat moeder begon te veranderen. Ze verduisterde het huis. We zaten urenlang in het donker. Haar ogen werden glazig en ze praatte nauwelijks, ze staaarde zomaar wat in de verte en ik begreep dat alles weer van voren af aan begon met haar ziekte en dat ze haar binnenkort bij me weg zouden halen.

De grote crisis kwam op een zaterdagmiddag, toen het juist heel stil was in onze straat. Er was niets geweest om je speciaal druk over te maken. Onze burens, de familie Cohen, waren naar zee gegaan. Voor ze vertrokken had mevrouw Cohen tegen mijn moeder, die juist even bij het raam stond, gezegd: ‘Zou jij niet eens met je kind naar zee gaan, juffrouw Henia?’

En moeder antwoordde: ‘Nee, nee, op zaterdag zijn er veel te veel mensen aan zee... Een andere keer.’

En toen zei mevrouw Cohen: ‘Wij kunnen haar best meenemen.’

Moeder zei: ‘Nee, nee, mijn kind is erg gevoelig. Ze wordt zenuwachtig van zo veel mensen.’

Ik zenuwachtig van mensen? Wat nou opeens? Sinds wanneer? Ik trok moeder naar binnen. En toen, in de keuken, begon mijn moeder te keer te gaan over dat tochtje naar zee: ‘Hoe haalt die vrouw het in d'r hoofd?’ zei ze. ‘Die gaat mij vertellen wat ik met mijn eigen kind moet doen. Wat gaat het dat mens van Cohen aan of wij wel of niet naar zee gaan? Die zee zit trouwens vol met zand en vuiligheid. Daar doe je alleen maar ziektes op, bij dat soort gelegenheden. Ik wacht hier dat mens van Cohen wel op.’

Ze ging op de rand van haar bed voor zich uit zitten staren, er was iets beangstigends in die stilte van haar. Na een poos stond ze op en ze zei: ‘Er zijn dingen die je niet zomaar over je kant kunt laten gaan. Iedereen moet zijn eigen leven leiden en zich niet met dat van een ander bemoeien. Ik wacht hier wel op die Cohen, als ze terugkomt van die zee van haar.’

Ik zei: 'Moeder, niemand maakt jou het leven moeilijk, en er is niemand die zich met jouw leven bemoeit, kom, moeder, kom nou, ga nou rustig zitten.'

En toen barstte ze tegen mij uit en begon te schreeuwen: 'Jij! Hou jij je brutale mond tegen je moeder! Doe de ramen dicht dat de burens niet horen wat een brutale bek jij tegen je moeder opzet!'

En toen begon ze onbegrijpelijke taal uit te slaan, Duits en Pools door elkaar. Ze verkrampte helemaal en haar gezicht, haar mooie gezicht, was opeens lelijk en griezelig. Ik probeerde haar haar medicijn te geven. Ik hield het medicijn in mijn ene hand en een glas water in mijn andere. Moeder sloeg het glas uit mijn hand en de scherven spatten in het rond. De pillen rolden over de grond en moeder begon ze met haar voeten fijn te stampen en ze begon te krijsen. De burens kwamen naar buiten en er ontstonden groepjes om ons huisje heen. Moises de groenteman bonsde op onze deur en schreeuwde uit alle macht: 'Aviya, doe open! Het is gevaarlijk. Je mag daar niet alleen met je moeder blijven!'

Ik zei tegen hem: 'Er is niks aan de hand. We hebben ruzie, moeder en ik. Ik heb iets gedaan waar moeder kwaad om is. Gaan jullie maar weg, zeg dat ze weggaan! Maken jullie dat je wegkomt!'

Maar ik wist dat Moises gelijk had en dat er hulp moest worden gehaald. Zodra de burens weg waren, sloot ik mijn moeder van buiten op in het huis en rende ik weg om dokter Angel te halen. Dokter Angel woonde helemaal aan het andere eind van het dorp. Gelukkig was het in het dorp leeg op straat om die tijd van de zaterdagmiddag. Ik deed mijn sandalen uit en rende op blote voeten over de weg. Het asfalt was heet en mijn voetzolen brandden. Al gauw was ik aan het andere eind van het dorp. Dokter Angel woonde in een goed onderhouden en mooi huis, met twee grote waakhonden die begonnen te blaffen toen ik eraan kwam, ik schrok en ik riep zo hard als ik kon: 'Dokter Angel, dokter Angel! De honden! Kan iemand die honden vasthouden! Ik heb de dokter nodig!'

En dokter Angel kwam te voorschijn en kalmeerde de honden en hij vroeg: 'Wie ben jij? Het is zaterdagmiddag! Wat is er aan de hand?' Ik zei: 'Henia, mijn moeder. Ze heeft het weer. U moet meteen komen helpen.'

Hij zei: 'Je moeder? Wie is dat, jouw moeder?'

En ik zei: 'Henia, dat is mijn moeder.'

En hij zei: 'Henia, welke H... O, Henia, de verzetsstrijdster?'

Hij zei niet 'verzetjesrijdster' zoals de anderen, hij zei: 'Henia de verzetsstrijdster'. Er klonk eerbied door in hoe hij dat woord uitsprak en meteen daarop zei hij: 'Ja, ja, ik weet het, ik kom nu meteen.'

Ik begon vast te rennen, want ik wist dat hij achter me aan kwam. Hij haalde me snel in met zijn autootje. Ik mocht met hem meerijden. Toen we eraan kwamen stond de hele buurt bij ons huisje en Moises de groenteman hield gewoon wacht bij de deur.

We gingen naar binnen. Dokter Angel liep meteen naar moeder toe en begon tegen haar te praten alsof ze een klein kind was, en daarna praatte hij Duits met haar, en hij gaf haar een injectie. Tenslotte ging hij de badkamer in om zijn handen te wassen, en daar, terwijl hij in de spiegel boven de wastafel keek, zei hij tegen mij: 'Je moeder is erg ziek, kindje. Ze moet meteen in het ziekenhuis worden opgenomen. Je hebt iemand nodig die je helpt.'

Ik riep Moises de groenteman en die heeft toen verder voor alles gezorgd. Er was maar één telefoon in de buurt en die stond bij hem in de groentewinkel. Hij deed de winkel open al was het zaterdag en hij belde naar de eerste hulp en naar mijn tante Alice. Vóór de ziekenauto er was zei Moises tegen mij: 'Pak een peignoir, een paar pantoffels en toiletpullen voor haar in. Je tante komt vanavond. Als je zolang bij ons wilt komen, tot zij er is, dan is dat best.'

De ziekenauto was er in een paar minuten. Er kwamen twee mannen uitgesprongen en dokter Angel hielp hun om mijn moeder op te halen. Ik heb niet gezien hoe ze haar haalden, want ik hield me schuil in de

badkamer. Ik wou niet zien hoe ze haar bij me weghaalden. Ik kwam pas te voorschijn toen de ziekenauto al aan het loeien was. Ik kon het loeien nog uit de verte horen.

Ik bleef luisteren tot hij verdwenen was. Toen deed ik de luiken dicht en ik deed de deur van binnen op slot. Ik ging op mijn moeders bed liggen. Haar kussen rook nog naar haar en ik begroef mijn gezicht erin. Ik nestelde me in haar lakens en zoog haar zo in mij op. Zo bleef ik een hele tijd liggen. Het was buiten al donker toen mevrouw Cohen aan de deur kwam kloppen: 'Aviya, kom, lieverd, kom bij ons schat, kom wat eten.'

Ik deed net of ik sliep. Ik wou niks. Ik wou met rust gelaten worden. Zo lag ik daar een hele tijd. Tot er plotseling heel zacht geklopt werd. En nog eens. En nog een keer. En toen hoorde ik haar, Maya: 'Aviya, doe open,' zei ze. 'Ik weet dat je daar binnen zit. Laat me er alsjeblieft in. Ik weet dat je alleen bent, ik wil bij je zijn, doe alsjeblieft open.' Ik deed de deur open. Maar ik nodigde haar niet uit om binnen te komen. Ze kwam binnen en ging meteen zitten en toen zei ze: 'Je bent kwaad op mij, dat weet ik, maar weet je, Aviya, het is mijn moeder. Die heeft mij ook met moeite in haar eentje opgevoed, vanaf mijn vijfde, net als jouw moeder, en ik ben het enige dat ze op de hele wereld heeft. Begrijp je?'

Wat kon ik zeggen?

Toen zei ze: 'Weet je, ik heb een dansschool en ik zou graag willen dat je bij me kwam. Je mag voor niets komen, een leerling zonder geld.'

Ik keek haar even aan en toen zei ik: 'Maya, ik wil dat je weggaat. Ik wil alleen zijn.'

Voor ze vertrok zei ze: 'Je zult zien dat het weer goed komt. Alles komt weer bij het oude, dat zul je zien.'

En toen zei ze nog: 'Vriendinnen? Zijn we vriendinnen?'

Toen ging ze weg en ik heb nooit meer aan Maya Abramson gedacht.'

Jarenlang heb ik haar naam niet genoemd. Het was zomaar een meisje van wie ik de ogen een keer had bezeerd, een zomer toen ik nog klein was.

Tante Alice kwam die avond zoals ze beloofd had. Zij sliep in mijn bed en ik bleef in mijn moeders bed slapen. Ze praatte niet veel die avond, ze zei alleen maar: 'Arme Henia. Wat een leven. Ze had beter verdiend.' De volgende ochtend pakte ik mijn bruine kartonnen koffer in en ik stopte mijn dagboek en mijn bruine envelop en de brief van moeder helemaal onderin weg.

'Het is maar tijdelijk,' zei tante Alice. 'Voorlopig, tot moeder weer beter is.'

En we namen de autobus naar het tehuis. Van de bushalte op de grote weg naar het hek van het tehuis deden we lopend, en toen begon, onverwacht, de eerste regen van het jaar. Tante Alice hield de bruine kartonnen koffer boven haar hoofd, tegen de regen, en ze zei: 'Een beetje vroeg voor regen. De zomer is nauwelijks voorbij of het regent alweer. Dat is een teken dat het een strenge winter wordt.'

Dat jaar kwam moeder niet op bezoek, niet eens één keer.

Colofon

Dit programmaboek is een uitgave van het Holland Festival.
Telefoon: 020 (*3120) 627 65 66, telex: 11218 hfaub, telefax: 020 (*3120) 620 34 59.
Adres: Kleine-Gartmanplantsoen 21, 1017 RP Amsterdam.
Bestuur: A. van der Zwan (voorzitter), Ph. van Tijn (secretaris/penningmeester),
J. Blokker, K.M.T. Ex, F. de Ruiter.
Directeur: Jan van Vlijmen.
Zakelijke leiding: Geert Dales.
Programmering: Marc Jonkers, Arthur Sonnen, Elmer Schönberger, Jan van Vlijmen.
Producers: Sigi Giesler, Alma Netten, Monica van Steen, Gwenoële Trapman.
Productie-assistentie: Saskia Derks, Carla van Vark, Eelco van Velzen.
Publiciteit/Pers: Roy van de Graaf, Carla Hazewindus,
Bettine Heslinga, Babs van Overbeek, Frank van Weerde.
Kaartenbureau: Saskia Roggeveen, Marijke Wesly.
Secretariaat: Tineke van Manen, Jildou Straat, Els Visscher.
Administratie: Gabriëlle Schretzmeijer, Anna Stam.
Grafisch ontwerp: Sdu Ontwerpgroep, Christine Baart.
Communicatie-adviezen: Bureau Thom van Kleef.
Zetwerk en opmaak: Floris Hollestelle.
Druk: Drukkerij SSP, Amsterdam.
Aan de totstandkoming van dit programmaboek werkten verder mee:
Janneke van der Meulen, Jan Ritsema.

Verantwoording illustraties

Binnenkant omslag Gouache Charlotte Salomon.
Collectie Joods Historisch Museum, Amsterdam

Sponsors

PTT Telecom (hoofdsponsor)
NV SDU v/h Staatsdrukkerij/Uitgeverij
Credit Lyonnais Bank Nederland NV
De Volkskrant
Fiat Auto Nederland BV
Dommelsche Bierbrouwerij BV
Iberia
De Bussy Ellerman Harms BV
KLM
Kodak Nederland BV

Subsidiënten

Ministerie van WVC
Ministerie van Economische Zaken
Gemeente Amsterdam
Ministerio de Cultura, Madrid
Centro para la difusión de la música
contemporanea
Association Française d'Action Artistique
Nationale Commissie Voorlichting en
Bewustwording
Ontwikkelingssamenwerking (NCO)

HOOFDSPONSOR

deVolkskrant

ontwerpen

Sdu Ontwerpgroep: inventief en creatief.

Sdu Ontwerpgroep maakte de afgelopen drie jaar alle ontwerpen voor het Residentie Orkest en de ontwerpen voor het Holland Festival 1990 en 1991.

Gespecialiseerd in ontwerpen van corporate identities, brochures, grafische vormgeving van jaarverslagen, boeken en tijdschriften, complexe informatiestromen (formulieren), computergestuurde ontwerpen van o.a. waardepapieren (Cad Cam).

drukken

Sdu Grafische Bedrijven: als het om professionele dienstverlening gaat.

Sdu Grafische Bedrijven; koploper in drukken. Complexe en grote boekproducties, manuals en catalogi, meerkleurendrukwerk en promotioneel drukwerk, kettlingformulieren, geheim- en waardedrukwerk, identity- en chipcards en huisdrukkerij-faciliteiten voor overheid, bedrijven en culturele instellingen.

uitgeven

Sdu Uitgeverijen: boeken en naslagwerken voor de kritische en professionele lezer.

Sdu Uitgeverij Plantijnstraat
Sdu Uitgeverij Koninginnegracht
Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij
Sdu Uitgeverijen; kwaliteit en betrouwbaarheid staan voorop in de uitgeverijen. Gespecialiseerd in overheidspublicaties, uitgaven van maatschappelijk en cultureel belang en naslagwerken.

Sdu DOP: informatie en distributie van overheidsinformatie.

N.V. SDU v/h Staatsdrukkerij / Uitgeverij
Christoffel Plantijnstraat 2, Telefoon 070 - 3 789 911
Postbus 20014, 2500 EA Den Haag